

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

2. Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.
URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
3. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>
4. Гречка О. Міграційна криза в Європі як загроза безпеці ЄС: факти, виклики та можливі рішення. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління* Випуск 2 (62), 2022. С. 48-53.
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

Беззубченко Ольга,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЄС

Сучасні глобальні виклики вимагають змін у підходах до оцінки рівня конкурентоспроможності національних економік. Деякі складові, які раніше вважалися вирішальними відходять на другий план і навпаки з'являються нові, які стають більш впливовими. ЄС прагне стати конкурентоспроможним і кліматично нейтральним до 2050 року [1]. Поєднуючи конкурентоспроможність і кліматичну нейтральність, ЄС прагне одночасно досягти економічного процвітання та екологічної стійкості. Такий перехід сприяв би стійкій економіці з низьким рівнем викидів вуглецю, яка не тільки вирішує нагальну проблему зміни клімату, але й забезпечує довгострокове економічне зростання, створення робочих місць і стійкість до глобальних екологічних та економічних змін. Компроміс між якістю навколишнього середовища та економічним зростанням більше не домінує в дослідницьких чи політичних наративах, а одночасні цілі визначаються для зростання, стійкості та суспільного розвитку [2].

Незважаючи на рішучу прихильність, яку ЄС бере на себе через різні повідомлення та рекомендації щодо кліматичної нейтральності в спільному європейському просторі, все ще існують значні розбіжності між результатами, отриманими різними країнами [3,4,5,6,7]. Щоб вирішити проблему дивергенції, країни ЄС шукають можливості створення нових шляхів зеленого зростання, сприяння зеленим змінам [6] і виділяють великі суми фінансування для

досягнення кращих результатів у адаптації до зміни клімату та зменшенні та пом'якшенні її негативних наслідків [5]. Встановлюючи прагнення вирішити екологічні проблеми, державні стратегії служать каталізатором технологічних і соціальних інновацій, сприяючи модернізації промисловості та інфраструктури, а також змінам поведінки в суспільстві, які підвищують конкурентоспроможність підприємств і економіки в цілому в усьому світі.

У цьому контексті різні стратегії, які використовують країни для досягнення конкурентоспроможної та кліматично нейтральної економіки, пропонують цікавий приклад для дослідження. Зокрема, директиви ЄС повинні застосовуватися в однаковому масштабі для всіх країн, і місцевий контекст має важливе значення для сприяння переходу. Це означає, що всі члени ЄС, які можуть відрізнитися з точки зору національних або регіональних систем, економічних і соціальних умов і політичних режимів, існуючих шляхів економічного розвитку [3,4], промислових структур або внутрішньосистемної архітектури, мають досягти тієї самої мети. Однак перехід від однієї системи до іншої часто є дуже складним, оскільки існуючі соціально-економічні системи, які часто вбудовані та закріплені в конкретних технологіях, інфраструктурі, установах і територіальних можливостях, які не є актуальними до нової системи. Переваги економічного розвитку та конкурентоспроможності часто залежать від минулих етапів розвитку, існуючих економічних структур, структур організаційної підтримки, інституційних установ та природних активів. Це означає, що існуючі національні соціально-економічні системи часто не призводять автоматично до нових соціально-економічних систем, і кожна країна може використовувати різні стратегії в різні періоди часу для досягнення спільної мети ЄС – стати конкурентоспроможною та кліматично нейтральною. У деяких випадках існуючі соціально-економічні системи можуть стати пасткою для зеленої трансформації. Європейські дослідники визначили цю ситуацію як «механізм блокування» та помітили, що може існувати взаємодія між механізмами блокування, наприклад між ефектами навчання, зовнішніми ефектами мережі та технологічним взаємозв'язком, які підсилюють один одного, тоді як інші взаємодії можуть мати послаблюючі ефекти. Відмінності в соціально-економічних системах можуть перешкоджати або ускладнювати своєчасне досягнення спільних цілей ЄС у загальному масштабі всіма членами ЄС, вимагають нових знань і даних про потенційні стратегії для реалізації бачення Європи в 2050 році.

Концепція територіальної конкурентоспроможності набуває все більшої ролі як в академічній, так і в політико-стратегічній літературі, поступово стаючи центральною темою в управлінні трансформацією територій. Оскільки важливість концепції зростала, зміст концепції також розширювався за рахунок різноманітних додаткових факторів. Еволюція концепції конкурентоспроможності почалася з міцного зв'язку з індустріалізацією,

розвитком інфраструктури, технологіями та інноваціями та продовжилася посиленням ролі інтелектуального капіталу та креативної економіки, «м'яких» факторів, мереж і співпраці. Фокус концепції конкурентоспроможності також змінився разом із місією. Після [62, 63] основна увага змістилася з чистої економіки на більш цілісну перспективу, включаючи додаткові концепції добробуту та стійкості.

Проблеми навколишнього середовища також призвели до значних змін у концепції, та національних стратегіях конкурентоспроможності. У 2015 році Всесвітній економічний форум розширив своє визначення конкурентоспроможності, щоб охопити стійкість, визначивши «стійку конкурентоспроможність» як набір інститутів, політики та факторів, які роблять націю продуктивною в довгостроковій перспективі, одночасно забезпечуючи соціальну та екологічну стійкість. Критика традиційних економічних показників, таких як ВВП, за надання обмеженого розуміння стійкості, спонукала дослідників застосовувати комплексні, інтегровані та цілісні підходи до оцінки конкурентоспроможності та використовувати, в тому числі як соціальні, так і екологічні елементи в якості факторів конкурентоспроможності для коригування її стійкості.

Політика, яка сприяє зеленому зростанню, повинна ґрунтуватися на хорошому розумінні детермінант зеленого зростання та відповідних компромісів або синергії. Зелена конкурентоспроможність можна просто визначити як здатність країни підтримувати або покращувати свої економічні показники, одночасно зменшуючи тиск на навколишнє середовище, сприяючи переходу до економіки з низьким або нульовим викидом вуглецю, або як [48] здатність країни надавати товари та послуги, які задовольняють потреби людини та покращують якість життя, одночасно зменшуючи використання природних ресурсів, вплив на навколишнє середовище та викиди парникових газів. Ці визначення поєднують економічну конкурентоспроможність із кліматичною нейтральністю, і надаються обмежені пояснення природи цього зв'язку. Основна увага зосереджена на шляхах досягнення зеленої конкурентоспроможності, які дуже різноманітні.

Отже, на «зелену» або стійку конкурентоспроможність впливає безліч факторів, і розуміння цих факторів та їхнього впливу на конкурентоспроможність може з часом змінитися. У міру того як розвиваються знання, технології та суспільні пріоритети, мислення стратегів і політиків щодо екологічної конкурентоспроможності також розвивається. Нові ідеї, результати досліджень і нові тенденції можуть сформувати стратегії та політику, які реалізуються для підвищення сталості та конкурентоспроможності.

Література

1. EC. A new Circular Economy Action Plan: For a Cleaner and More Competitive Europe. 2020. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>.
2. Doyle, E.; Alaniz, M.P. Dichotomous impacts on social and environmental sustainability: Competitiveness and development levels matter. *Competitiveness Rev. Int. Bus. J.* 2020, 31, 771–791.
3. Rodríguez-Antón, J.M.; Rubio-Andrada, L.; Celemín-Pedroche, M.S. From the circular economy to the sustainable development goals in the European Union: An empirical comparison. *Int. Environ. Agreem. Politics Law Econ.* 2022, 22, 67–95.
4. Giannakitsidou, O.; Giannikos, I.; Chondrou, A. Ranking European countries on the basis of their environmental and circular economy performance: A DEA application in MSW. *Waste Manag.* 2020, 109, 181–191.
5. Krinjarić, T. Re-examining sustainable development in Europe: A data envelopment approach. *Int. J. Environ. Sustain. Dev.* 2020, 19, 72–108.
6. Kotseva-Tikova, M.; Dvorak, J. Climate Policy and Plans for Recovery in Bulgaria and Lithuania. *Rom. J. Eur. Aff.* 2022, 22, 79–99.
7. Trippl, M.; Baumgartinger-Seiringer, S.; Frangenheim, A.; Isaksen, A.; Rypestøl, J.O. Unravelling green regional industrial path development: Regional preconditions, asset modification and agency. *Geoforum* 2020, 111, 189–197.

Булатова Олена,
доктор економічних наук, професор, перший проректор,
професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Маріупольський державний університет

Сарбаш Сергій,
аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету

РЕГІОНАЛЬНА ДИНАМІКА ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦІ

Як було доведено у попередніх дослідженнях [3] сучасні глобальні трансформації змінюють структуру міжнародних економічних відносин, події що відбуваються у світі